

BVS
schooladvies

Opleiding vrijeschoolpedagogie voor leraren voortgezet onderwijs

Studiegids

BVS-schooladvies

Vondellaan 50

3521 GH Utrecht

030-2819656

admin@bvs-schooladvies.nl

www.bvs-schooladvies.nl

Inhoud

Inleiding	3
Algemene informatie	4
Doelgroep	4
Resultaat.....	4
Data en aanmelden	4
Werkwijze van de opleiding	5
De studiedagen in het eerste en tweede jaar	5
Afsluiting van de studie (na twee jaar):.....	5
Basis literatuurlijst	6
Eindafsluiting en presentatie	7
Studielast	7
E-learning	7
Aanwezigheid en afmelden	8
Studiecoördinator en docenten	8
Locatie	8
Literatuurlijst uitgebreid	8
Basiswerken	8
Verdere literatuur	8

Inleiding

BVS–schooladvies biedt de opleiding *vrijeschoolpedagogie voor VO-docenten* aan, die de mogelijkheid geeft om je gedegen te verdiepen in de visie en achtergrond van het vrijeschoolonderwijs. De opleiding heeft, naast een theoretisch deel een praktische component waarbij de docent middels opdrachten uitgedaagd wordt de achtergronden aan de eigen onderwijspraktijk te verbinden. Wil je je na deze opleiding vrijeschoolpedagogie verder verdiepen in de achtergronden van de vrijeschool, dan kun je de Post-HBO vrijeschoolonderwijs voortgezet onderwijs volgen, die Hogeschool Leiden verzorgt.

Leerinhouden en didactische werkvormen zijn geïnspireerd door de antroposofische visie op mens en samenleving. Ze staan in een samenhangend perspectief van kunst, wetenschap en religie.

Algemene informatie

Deze tweejarige opleiding vrijeschoolpedagogie voor leraren voortgezet onderwijs richt zich specifiek op bevoegde docenten in het voortgezet onderwijs.

Het vrijeschoolonderwijs is een werkgebied van de antroposofie en heeft het drieledig mensbeeld en de mens in ontwikkeling als uitgangspunt. Onderstaande drie elementen vormen het kernobject van handelen:

- de ontwikkeling van het kind als uitgangspunt
- leerstof als ontwikkelingsstof
- de gehele mens naar lichaam, ziel en geest.

Algemene menskunde is de leidraad van waaruit de opleiding is ontworpen.

Doelgroep

Om deel te nemen beschik je over je lesbevoegdheid.

Resultaat

- Je hebt kennis van de reikwijdte van de antroposofische menskunde;
- Je pedagogisch handelen vanuit de vrijeschoolpedagogie is vergroot;
- Je hebt je didactische vaardigheden vergroot door vrijeschoolprincipes toe te passen;
- Je hebt je ontwikkeld van leraar naar vrijeschoolleraar.

Je ontvangt een certificaat indien je 80% aanwezig was en je opdrachten hebt voldaan.

Data en aanmelden

De data van de cursusdagen zijn te vinden op onze website. Klik op de link of scan de QR code.

<https://www.bvs-schooladvies.nl/product/opleiding-vrijeschoolpedagogie-voor-docenten-voortgezet-onderwijs/>

Werkwijze van de opleiding

De studiedagen in het eerste en tweede jaar

- Tijdens de zeven studiedagen in het eerste jaar werken we eerst aan de kennismaking met het antroposofisch mensbeeld. We brengen dit tijdens de bijeenkomsten door praktische opdrachten in verband met vragen die door de stage of de eigen werksituatie opkomen. In het tweede leerjaar worden de thema's verder uitgediept.
- Per bijeenkomst is er een leesopdracht ter voorbereiding uit werken van de basisliteratuurlijst (zie hieronder). Voor wie meer wil lezen is er een literatuurlijst aan het einde van de studiegids te vinden.
- Er worden drie formatieve opdrachten per jaar gemaakt. De opdrachten en beoordelingscriteria van de opdrachten staan telkens in de e-learningomgeving van BVS-schooladvies. Daar worden de opdrachten ook ingeleverd en is de feedback terug te vinden. Elke docent heeft een kritische vriend (KV) met wie hij de opdrachten en de voortgang van de opleiding bespreekt. De opdrachten worden telkens met feedback van de KV ingeleverd.
- Per leerjaar schrijft elke docent één column en bereidt hij een werkvorm naar aanleiding van gelezen literatuur voor. Een indeling hiervan wordt op de eerste opleidingsdag gemaakt.
- De bijeenkomsten zelf hebben een praktisch karakter. Naast verschillende verwerkingsvormen die de verbinding tussen achtergronden en de werkpraktijk leggen, is er ook ruimte om samen aan formatieve opdrachten te werken en overleg te hebben met de kritische vriend.

Afsluiting van de studie (na twee jaar):

- Feedback op de formatieve opdrachten in jaar 1 en 2
- Een eindpresentatie voor de groep en genodigden uit de school.

Programma

Eerste jaar

Impuls en historische context
Voelen en kunstzinnig onderwijs
Planetenkwaliteiten en/of temperamenten
Denken en fenomenologie, Biesta
Pedagogisch handelen
De wil, beweging en ambacht
Afronding, kwalificatie, feedback en rituelen

Tweede jaar

Vrijeschoolonderwijs van de toekomst
De kunst van je vak verstaan; de docent als kunstenaar
Planetenkwaliteiten verdiept

Oordeelsvorming en Parzival, school als vrijplaats
Leerling- en klassenbesprekingen
Motivatie, keuzes maken, eindwerkstuk
Formatief toetsen, feedback en coachende docent
Tijdens de laatste bijeenkomst houden we de eindpresentaties, ronden we feestelijke af en ontvang je je certificaat, afgestemd met de schoolleiding.

Programmawijzigingen voorbehouden.

Basis literatuurlijst

Onderstaande werken gebruiken we tijdens de opleiding. We raden aan om deze aan te schaffen. Op pagina 8 staat een uitgebreide literatuurlijst voor wie nog meer wil lezen.

Jaar I

- Biesta, G. *De school als vrijplaats*, gratis download via:
<https://verus.nl/download-publicatie-de-school-als-vrijplaats>
- Hubeek, J.J., (2022), *Een serie gesprekken #25 Christoph Wiechert deel 2*. [Podcast].
<https://janjaaphubeek.nl/2022/07/12/25-christof-wiechert-deel-2/>
- Lievegoed, B. (2003), *Ontwikkelingsfasen van het kind*. Christofoor
- Lutters, F. (2018), *Reizen door periodeland*. Hogeschool Leiden
- Passenier, H. (2020), *Waarden in het onderwijs*. Christofoor
- Passenier, H., Pijnaken, E. & Brosky, J. (2026), *Vanaf welke planeet geef jij les? Zeven perspectieven op lesontwerp*. BVS
- Steiner, R. (2001), *Algemene menskunde als basis voor de pedagogie*. Stichting Rudolf Steiner vertalingen.
- Steiner, R (2023), *Het geheim van de temperamenten*. Pentagon
- Taylor, E. (2010) *Rudolf Steiner*, Pentagon
- Wember, V. (2018), *Het bouwwerk van de Waldorfpedagogie*. Pentagon
- Wember, V. (2016), *Wilsopvoeding*, Pentagon
- Werkhoven, M. van & Van Dijck, K. (2017), *Een goede les*. Coutinho

Jaar II

- Biesta, G. (2022), *Wereldgericht onderwijzen*. Phronese
- BVS-schooladvies (2024), *Inclusief vrijeschoolonderwijs -s3a2 met Josefiën De Leersnyder -Thuis in de wereld; de vrijeschool in een interculturele samenleving*. [podcast]. BVS-schooladvies
https://open.spotify.com/episode/6xI9OpM4Wns4DXMngxrnNJ?go=1&sp_cid=955dd5aeac213e9087ed470b8999c9b9&utm_source=embed_player_p&utm_medium=desktop&nd=1&dlsi=f6a89673598f4ca8
- El Hadioui, I. (2022), *Grip op de mini-samenleving*. Uitgeverij van Gennep
- Haar, J. ter (1999), *Parzival*. Callenbach (of een andere druk) Of voor wie wil: Beuger, L. (2010), *Parzival, complete vertaling van Wolfram von Eschenbach*. Christofoor
- Martens, R. (2019), *We moeten spelen*. NIVOZ

- Passenier, H., Pijnaken, E. & Brosky, J. (2026), *Vanaf welke planeet geef jij les? Zeven perspectieven op lesontwerp*. BVS–schooladvies
- Rawson, M. (2021), *Steiner Waldorf Pedagogy in schools. A critical introduction*. Download vertaling deel 1: <https://cms.vrijescholen.nl/storage/231123-kaft-rawson-vertaling-samengevoegd.pdf>
- Steiner, R. (2001), *Algemene menskunde als basis voor de pedagogie*. Stichting Rudolf Steiner vertalingen.
- Taylor, E. (2010) *Rudolf Steiner*, Pentagon
- Wieghert, C. (2012) *Het raadsel doorgronden*, Cichorei Amsterdam
- Een keuze uit:
  - Baaij, P., Biesta, G., Drop, H., Frieling, S., Rosmalen van, B. (2025), *Leraar zijn – ambachtelijk en kunstzinnig*. Telos.
  - Hilst van der, B. (2024), *Het kan zoveel mooier*. Het leren organiseren
  - Sprangers, P. (2024), *Het design van onderwijssystemen*. LannooCampus

Bij de sommige opdrachten vragen we om aanvullende literatuur te lezen.

Eindafsluiting en presentatie

De eindafsluiting beoordeelt en legt de opleidingsdocent vast. In de beoordeling neemt hij mee:

- je aanwezigheid tijdens de studiedagen (minimaal 80%),
- de formatieve opdrachten,
- de eindpresentatie.

Je bent geslaagd en ontvangt een certificaat als aan alle onderdelen naar behoren voldaan is.

Studielast

De studielast, uitgedrukt in studiebelastingsuren, betreft voor de hele opleiding 190 uren:

- Contacturen: 100 uur
- Formatieve opdrachten: 40 uur (20 uur 1ste jaar, 20 uur 2de jaar)
- Zelfstudie: 50 uur (25 eerste jaar, 25 tweede jaar).

E-learning

BVS–schooladvies heeft een eigen e–learningomgeving. Hier deelt de hoofddocent voorafgaand aan een opleidingsdag het programma en achteraf de PowerPoint. Op de e–learning omgeving lever je ook de formatieve opdrachten in en vind je de feedback van docenten op deze opdrachten. Op de eerste opleidingsdag delen we een instructie van de e–learning–omgeving.

Aanwezigheid en afmelden

Je wordt geacht minimaal 80% per leerjaar aanwezig te zijn. Afmelden graag vooraf bij de studietoelichting en teamleider/schoolleider.

Studietoelichting en docenten

Studietoelichting is tevens de hoofdleraar en begeleidt het gehele studieproces, geeft leiding aan de overige leraren en is voorzitter in het lerarenoverleg:

Jeanneke Brosky, j.brosky@bvs-schooladvies.nl.

Leraren

Leraren

Locatie

Driebergen: BVS-schooladvies, Hoofdstraat 20.

Literatuurlijst uitgebreid

Basiswerken

- Steiner, R. (2009), *De spirituele bronnen van de kunst*. Zeist: Vrij Geestesleven.
- Steiner, R. (1980), *De wetenschap van de geheimen der ziel*. Zeist: Vrij Geestesleven.
- Steiner, R. (1998), *Filosofie van de vrijheid*. Zeist: Christoffor.
- Steiner, R. (1985), *Heilpedagogische cursus*. Zeist: Vrij Geestesleven.
- Steiner, R. (1919), *Opvoedkunst, methodisch-didactische aanwijzingen*. Zeist: Vrij Geestesleven.
- Steiner, R. (1998), *Theosofie*. Stichting Rudolf Steiner vertalingen.

Verdere literatuur

- Bos, A. (2008), *Hoe de stof de geest kreeg*. Zeist: Christoffor.
- Bruin, D. & Lichthart, A. (2000), *Schilderen op school*. VPC.
- Lievegoed, B. (1997), *De levensloop van de mens*. Lemniscaat.
- Lievegoed, B. (1983), *Mens op de drempel*. Zeist: Vrij Geestesleven.
- Lievegoed, B. (2003), *Ontwikkelingsfasen van het kind*. Zeist: Christoffor.
- Mackensen, M. von, (2009), *Leren oordelen op school en in het leven*.
- Meurs, P. van (2015), *Bordtekenen*, Mercurius.
- Schoorel, (1998), *De eerste zeven jaar*. Zeist: Christoffor.
- Smit, J. (1999), *De wordende mens*, Uitgeverij Paidos.
- Steiner, R. (1983), *De opvoeding van het kind*. Pentagon.
- Steiner, R. (2006), *Menskunde innerlijk vernieuwd*. Pentagon.
- Steiner, R. (1990), *Menskunde en opvoeding*. Pentagon.
- Steiner, R. (1919), *Opvoedkunst*. Zeist: Vrij Geestesleven.

- Steiner, R. Wiechert, C (2020), *In het midden de mens. De bronnen van goed onderwijs*. Apeldoord, Steinervertalingen.
- Terlouw, M. (1998), *Kinderen met een raadsel*. Zeist: Christofoor.
- Wember, V. (2018), *Het bouwwerk van de Waldorf-pedagogie*. Amsterdam: Pentagon.
- Wember, V. (2020), *Sociale vaardigheden in de Waldorf-pedagogie*. Amsterdam: Pentagon.
- Wember, V. (2016), *Wilsopvoeding*. Amsterdam: Pentagon.
- Wiechert, C. (2012), *Het raadsel doorgronden. Over kinder- en leerlingbesprekingen in de vrijescholen*. Amsterdam: Cichorei.